

آموزش و پرورش؛ منافع ملی و توسعه سیاسی ایران

دکتر حسن شمسینی غیاثوند^۱

موسی فرهنگ زنجیر^۲

چکیده:

مهمترین رکن ورود نسل جدید به دوره نقش آفرینی در همه عرصه‌های آموزش در دوره یادگیری است. در حال حاضر علی‌رغم پیشرفت در فناوری‌های رسانه‌ای و ارتباطی، آموزش رسمی و سیستمی دولتی شناخته می‌شود. در ایران نیز رکن اصلی تربیت سیاسی شهروندان یا همان جامعه پذیری، آموزش و پرورش شناخته می‌شود. این پژوهش به جایگاه آموزش دولتی در توسعه بخصوص توسعه سیاسی می‌پردازد. در این راستا موضوعاتی از قبیل تربیت سیاسی، حقوق شهروندی، مسئولیت پذیری، پاسخگویی، احترام به خرد جمعی و... از طریق نمونه‌گیری از جامعه آماری معلمان مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: ایران، آموزش و پرورش، توسعه، توسعه سیاسی، حقوق شهروندی

^۱ - استادیار و عضو هیئت علمی، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، قزوین، ایران
shamsini_h@yahoo.com

^۲ - کارشناسی ارشد مدیریت شهری، دانشگاه چالوس، مازندران، ایران
تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۸/۱۳ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۸/۲۶

مقدمه:

در دگرگونی‌های اجتماعی قرن اخیر و عصر فن‌آوری و تکنولوژی پیشرفت سریع اطلاعات گرایش شدید و توجه به مسائل آموزش و پرورش جالب توجه است. چون نهاد آموزش و پرورش بارزترین نمود سرمایه‌گذاری نیروی انسانی در زمینه نوسازی و توسعه کشور به لحاظ سیاسی، اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی نقش اساسی را ایفا می‌کند. این نهاد وظیفه انتقال دانش، ارزش و توانایی ما را به انسان‌ها بر عهده دارد تا از این طریق بتواند بر سرنوشت خود، جامعه خود و جامعه جهانی مؤثر باشد. نظام آموزش و پرورش هر کشور کانون تبلور، نوآوری علمی، بازگشت به منابع نیروهای درونی و تجلی هویت فرهنگی جامع در زمان فعلی است بر همین اساس است که بسیاری از کشورهای جهان پیشرفت و نوسازی خود را در گرو سیاست‌گذاری‌های اصولی و برنامه‌ریزی‌های مدون در عرصه نظام آموزش و پرورش خود می‌دانند. بررسی تاریخ آموزش و پرورش در اسلام هم به آسانی روشن می‌نماید که همواره بین علم و ایمان هماهنگی بوده و در مؤسسات آموزش اسلامی علوم عقلی به موازات علوم نقلی تعلیم و تعلم می‌شده است و انجام این حرکت باعث گردیده که در پرتو برنامه ریزی آموزش و پرورش اسلامی علمایی بزرگ و اندیشمندانی توانمند تربیت نمایند که به نوبه خود در پیشرفت و نوسازی جامعه زمان خود نقش بسزایی را ایفا نموده‌اند. شخصیت‌های بی‌نظیری همانند ابوریحان بیرونی، ابن میثم، ابوعلی سینا، ملاصدرا، رازی همه انسان‌هایی هستند که تحول نورانی به وجود آورده‌اند. پیشرفت و نوسازی جامعه یک حرکت بنیادی است که درگرو دانش و دانایی ملی است و دانش و دانایی ملی یعنی حذف اندیشه‌های سنتی در فرهنگ، تفضیلی شدن اندیشه‌های جدید و نهادسازی که بذر نوسازی هستند در زندگی امروز.

همه اندیشمندان و جامعه شناسان در اولویت بودن آموزش و پرورش نسبت به سایر فعالیت‌های اجتماعی اتفاق نظر دارند و از آن به عنوان شاخص و معیار رشد یاد می‌نمایند. تسلط انسان بر طبیعت، مهر کردن تاریکی، فاصله، سرما و گرما، کشف علل بیماری‌ها و یافتن راه‌های پیشگیری و مبارزه با آن، ابداع و خلق نمودن وسایل و ابزارآلات علمی و صنعتی و آزمایش گاهی، تحولات فرهنگی همه نتایجی هستند که به تدریج و با سیر تکمیلی خاصی از راه آموزش و پرورش به دست آمده است و این را ثابت نموده است که تنها وسیله دسترسی به تکنیک قوی‌تر و پیشرفت سریع‌تر است.

آنچه باید توجه کافی شود مسئله آموزش است که دراهمیت آن همین اندازه کافی است که گفته شود که انسان خمیرمایه‌ای است که با آموزش شکل می‌گیرد. توجه به مسئله آموزش زمینه تربیت انسان‌های مشخص است که می‌تواند چرخه اقتصادی و فرهنگی و توسعه بخش‌های خدماتی را فراهم آورند. پیشرفت جوامع توسعه یافته بدون تردید مدیون اهمیتی است که برای آموزش و پرورش قائل هستند لذا اهمیت این موضوع ایجاب می‌نماید که در حد توان در مورد آن سرمایه‌گذاری کرد. اختصاص دادن این سرمایه نه تنها اتلاف منابع مالی نیست بلکه باعث افزایش کمی و کیفی تولید می‌شود. به هر صورت باید محتوای آموزش در یک جامعه انقلابی به گونه‌های باشد که انسان‌ها را با نظام فکری و اعتقادی مناسب با اهداف و نیازهای جامعه و روح انقلابی آن تربیت کند. انسان‌های که تولید کننده مسئول باشند. محتوای آموزش باید به گونه‌ای باشد که بچه‌هایی که وارد مدرسه می‌شوند تفهیم شود که برای مدرک تحصیل نکنند بلکه هدف آنها آماده شدن برای ارائه خدمت به مردم و جلب رضای خدا باشد. سرمایه‌گذاری در بخش کار آموزش و پرورش و تحقیقات به ندرت حائز اهمیت است که حتی انسان‌ها باید قسمتی از هزینه کار غیرضروری خود را کاهش و صرف تعلیم و تربیت نمایند. (قوام، ۱۳۷۴: ۸۳)

توسعه همه‌جانبه کشور در بین سایر کشورهای جهان یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های هر ایرانی دلسوز، مسئولین نظام مقدس‌مان می‌باشد، بنابراین لازم است که علل و عواملی که باعث این پیشرفت‌ها خواهد شد بررسی و مشخص گردد تا معلوم شود که چه عواملی پیشرفت همه‌جانبه کشور و چه عواملی باعث عقب‌افتادگی کشور در زمینه‌های مختلف خواهد شد و چون تحول در آموزش و پرورش به عنوان رکن بنیادی تحول جامعه محسوب می‌شود لذا بررسی آموزش و پرورش در توسعه همه جانبه از دیدگاه متصدیان امر تعلیم و تربیت مهم می‌باشد.

۱- روش تحقیق

اگر محقق به دنبال افکار و عقاید، نظرات و نگرش‌های افراد در خصوص یک مساله باشد از شیوه پیمایشی استفاده می‌شود. لذا با توجه به عنوان و موضوع این تحقیق که «بررسی نقش نظام آموزشی در مقاطع (ابتدایی و متوسطه یدوره‌های اول و دوم) بر روند توسعه سیاسی ایران» است روش تحقیق از نوع پیمایشی می‌باشد.

۲- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل معلمان، دانشجویان و سایر افراد می‌باشد. که ۳۳۶ نفر میباشد.

جدول (۱)- آمار معلمان، دانشجویان و سایر افراد تفکیک جنسیت

جمع	متوسطه	ابتدایی	دوره جنسیت
۱۹۹	۱۴۰	۵۹	مرد
۱۳۷	۹۵	۴۲	زن
۳۳۶	۲۳۵	۱۰۱	جمع

۳- نمونه‌گیری

نمونه، بخشی از جامعه آماری است که معرف کل آن جامعه باشد. در پژوهش حاضر برای بالا بردن دقت نمونه‌گیری بنا به نظر مشاور آماری از واریانس و انحراف معیار متغیرهای اصلی در مطالعه مقدماتی برای تعیین برآورد حجم نمونه استفاده گردید.

چارچوب مفهومی

نظام آموزشی:

نهاد آموزش و پرورش یکی از مهم‌ترین نهادهای هر جامعه به شمار می‌رود و معمولاً در قالب دو نوع نظام آموزش و پرورش رسمی و غیررسمی مورد بحث قرار می‌گیرد. در گفتار حاضر، منظور ما از نظام آموزش و پرورش، به طور مشخص، نظام آموزش و پرورش رسمی در قالب مقاطع پیش‌دبستانی، ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی است. (همه‌ای مقاطع نیاز به یک مدیریت صحیح از جانب نظام آموزشی دارند).

منظور از مدیریت در سازمان‌های آموزشی، تحقق هدف‌های آموزشی و پیشبرد مؤثر آموزش و یادگیری است. مدیریت آموزشی عبارت از: برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و کنترل کلیه امور و فعالیت‌های آموزش و پرورش است. مدیریت آن بخش از فعالیت‌های سازمان‌های آموزشی که مستقیماً با امر آموزش و پرورش و یادگیری مرتبط است، از جمله، فعالیت‌های مربوط به برنامه‌های آموزشی، مواد و محتوای دروس، روش‌ها و وسایل آموزشی، مشاوره و راهنمایی تحصیلی، اقدامات آموزشی و پرورشی مکمل برنامه، امور معلمان و دانش‌آموزان. در کل مدیریت آموزشی عبارت است از: "تصمیم‌گیری و اجرای تصمیمات درباره آموزش و پرورش است." (هوشمند، ۱۳۸۲: ۱۶۸)

مفهوم توسعه

توسعه مهم‌ترین موضوعی است که جامعه بین‌المللی پس از جنگ سرد با آن روبه‌روست. حال

باید دید که منظور از توسعه چیست و هر ملتی برای رسیدن به توسعه و رشد چه ابزاری لازم دارد و از چه جایی می‌بایست شروع کند؟ و آیا مراد از توسعه، اقتصادی است و یا تمام جوانب زندگی انسان‌ها از جمله توسعه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی را در برگیرد؟ و اصولاً برای رسیدن به مرحله توسعه‌یافتگی چه الگوها و روند فکری و نظری و عینی وجود دارد و آیا این الگوها در هر کشوری و در هر مکان و زمان و دوره‌ای قابل اجراست یا نه؟

توسعه به مفهوم تقویت بافت ساختاری زیر بنایی و تولیدی و جان بخشیدن به بخش اجتماعی و اقتصادی در سطح ملی و تغذیه مستمر آن است و باید تمامی جوانب زندگی انسان‌ها را در برگیرد. اگر منظور از توسعه گسترش امکانات زندگی انسان‌هاست، این امر نه تنها در نسل حاضر بلکه برای نسل‌های آینده نیز بایستی مدنظر باشد و به عبارت دیگر توسعه‌یافتگی نتیجه صراحت فرهنگی و صراحت فرهنگی به نوبه خود نتیجه اجماع نظر پیرامون استنباط‌های کلان و مشترک از مفاهیم کلیدی است. فضای این صراحت فرهنگی در ذهن و نوع سلیقه افراد نیست، بلکه در عینیت و شکل اجتماعی است که از طریق اجماع نظر به دست می‌آید، توسعه‌یافتگی هدف بزرگی است که بالاترین درجات هماهنگی و همسوئی و انطباق را می‌طلبد. مکان اصلی این انطباق اندیشه و تفکر است به سخنی دیگر یکی از اصول ثابت و متدولوژی توسعه، همسوئی و انطباق اندیشه‌های افراد یک جامعه است، به گونه‌ای که بتوان به آن چارچوبی منسجم داد. مفاهیمی که نخبگان فکری و ابزاری یک جامعه باید به آن اجماع برسد، حوزه‌های فرهنگی، سیاست و ثروت را در بر می‌گیرند. پروژه توسعه زمان بر بوده و جریان بلند مدت است و در هر کشور و در هر مقطع زمانی به طور کلی تحت تأثیر عوامل خارجی و داخلی قرار دارد و سنجش سیاست‌گذاری بهینه، ناشی از آن سرنوشت، روند توسعه را می‌سازد. بنابراین سیاست توسعه، فرمول مطلق، خبری و همیشگی ندارد و هر کشوری با توجه به ویژگی‌های فرهنگی، ساختارهای سیاسی و اقتصادی و اجتماعی خویش بایستی الگوی مناسب خود را انتخاب کند. پرفسور رامش وزیر اسامیرا در تعریف توسعه می‌گوید: «توسعه دستیابی فزاینده انسان به ارزش‌های فرهنگی خود است». (وزیر اسامیرا، ۱۳۶۹: ۳۰)

فردریک هاربیسون، به نقل از آل ابراهیم، به حداقل رساندن بیکاری، به حداکثر رساندن سطح فرهنگ و دانش آموزش و پرورش، بهداشت بهتر، محدود کردن رشد جمعیت و اصلاح محیط زیست را از اهداف توسعه ملی برشمرده است. "محبوب الحق" در تعریف توسعه اهمیت ویژه‌ای برای انسان قائل می‌شود و رفاه انسان‌ها را هدف توسعه می‌داند و می‌گوید: «تولید ناخالص

ملی را می‌توان افزایش داد اما هدف نهایی توسعه رفاه انسان‌هاست نه ارقام مربوط به تولید ناخالص ملی». (هاربیسون، ۳۰: ۱۳۸۰) مشاوران یونسکو، عقیده دارند: «توسعه فرایندی هدف‌دار است که به وسیله انسان آغاز می‌گردد و هدف آن بهبود بخشیدن به شرایط زیستی کلیه افرادی است که در یک جامعه زندگی می‌کنند». هدف توسعه، بهبود است. کاربرد مفهوم توسعه در مورد کشور، جامعه یا انسان نیز در چارچوب دو جنبه اساسی رشد و توسعه مطرح است بدیهی است آنچه به چشم می‌آید و معمولی است جنبه کمی یا رشد است. توسعه یک فرایند خودجوش و خودکار نیست بلکه باید سازمان‌یافته و برنامه‌ریزی شود. توسعه تنها حاصل اراده و کوشش‌های به‌خردانه و پیگیری ملت و دولتی است که خواستار بهبود زندگی خود می‌باشند. توسعه فرایندی هدف‌دار است که به وسیله انسان آغاز می‌گردد و هدف آن بهبود بخشیدن به شرایط زیستی کلیه افرادی است که در یک جامعه زندگی می‌کنند. (مشاوران یونسکو، ۲۱: ۱۳۷۲)

وظایفی که می‌توان به این شاخه نسبت داد. عبارت‌اند از:

اجرای قوانین، حفظ نظم و امنیت، تداوم دادن به تولید اقتصادی، تأمین رفاه اجتماعی و ایجاد ارزش‌های جدید و تداوم هنجارها و رسوم مقبول گذشته و شاخه قضایی نیز یک نهاد سیاسی حکومتی است. که از طریق تصویب قوانین و مقررات دلخواه به وسیله گروه‌های اجتماعی منافع طبقاتی را تأمین می‌کند. احزاب سیاسی مهم‌ترین نهاد سیاسی غیرحکومتی محسوب می‌شوند. احزاب به عنوان شاخص‌ترین ابزار در اقدامات سیاسی مانند رقابت به چانه‌زنی و مذاکره شرکت می‌نمایند. به جز احزاب می‌توان از گروه‌های ذی‌نفوذ و اتحادیه‌های صنفی و شغلی و گروه‌های فشار که غیرحکومتی هستند نام برد.

تجزیه و تحلیل اطلاعات

توصیف متغیرها و سؤالات پژوهش:

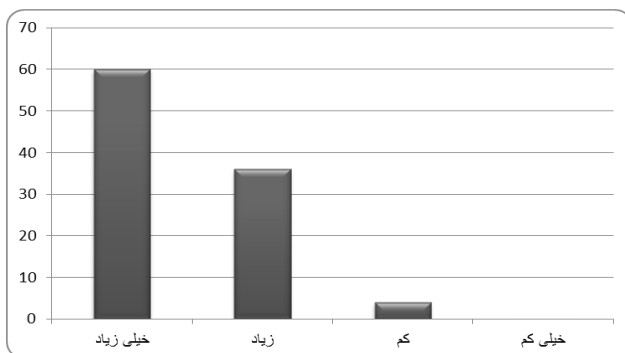
در این قسمت سعی بر آن شده که برای هر سؤال پرسشنامه از جدول درصد فراوانی استفاده شود. برای قبول یا رد فرضیه‌ها از روش K^2 استفاده شده است.

- آموزش و پرورش و جایگاه علم:

سؤال (۱) تحقیق عبارت بود از: نقش آموزش و پرورش در اهمیت دادن به ارزش والای علم تا چه میزان در توسعه جامعه مؤثر است؟

جدول (۲): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱)

معيار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۶۰	۳۶	۴	-	۱۰۰
درصد	%۶۰	%۳۶	%۴	-	%۱۰۰

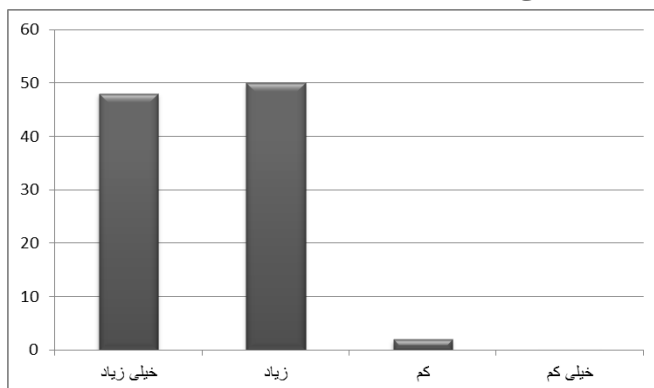

نمودار (۱): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱)

- آموزش و پرورش فناوری:

سؤال (۲) تحقیق عبارت بود از: کمک به پیشرفت تکنولوژی به روز توسط آموزش و پرورش تا

چه حد در توسعه جامعه مؤثر می باشد؟

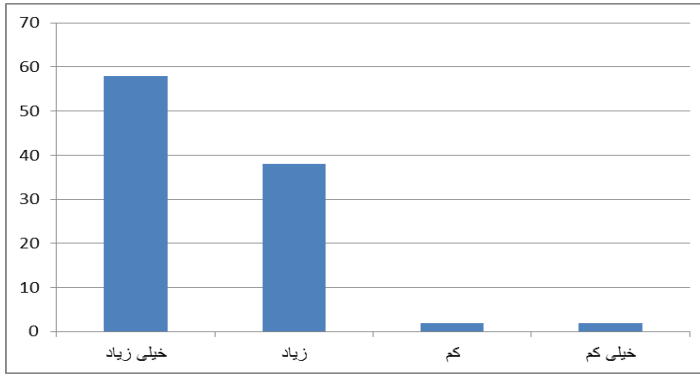
نمودار (۲): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲)

سؤال (۳) تحقیق عبارت بود از: تربیت نخبگان و بزرگان علم توسط آموزش و پرورش تا چه

حد در توسعه جامعه مؤثر می باشد؟

جدول (۳) : فراوانی درصد پاسخگویی به سؤال (۳)

معيار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۵۸	۳۸	۲	۲	۱۰۰
درصد	%۵۸	%۳۸	%۲	%۲	%۱۰۰

نمودار (۳): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۳)

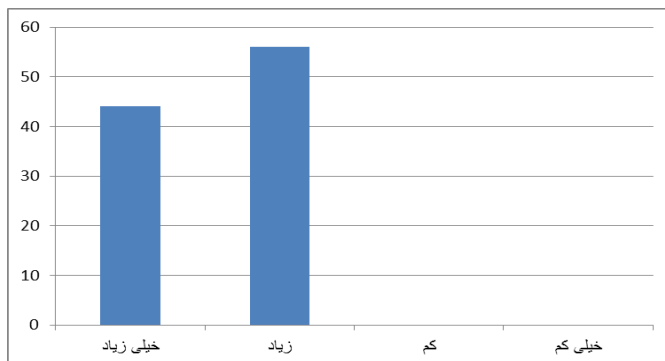
- آموزش و پرورش و پرسشگری:

سؤال (۴) تحقیق عبارت بود از: ایجاد روحیه پرسشگری و شکوفایی استعدادهای درخشان

توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد.

جدول (۴) : فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۴)

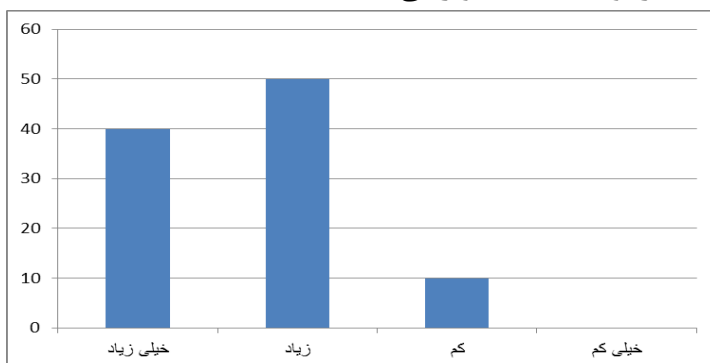
معيار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۴۴	۵۶	-	-	۱۰۰
درصد	%۴۴	%۵۶	-	-	%۱۰۰

نمودار (۴): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۴)

با توجه به جدول (۴) نمودار (۴) درمی‌یابیم که ۱۰۰٪ از پاسخ دهندگان ایجاد روحیه پرسشگری و شکوفایی استعدادهای درخشان در حد خیلی زیاد و زیاد، توسعه را در جامعه مؤثر می‌دانند و در حد کم و خیلی کم و کم هیچ‌گونه پاسخی داده نشده است.

سؤال (۵) تحقیق عبارت بود از: ایجاد مراکز تحقیقات فعال برای پیدا کردن راه‌های مناسب رشد علمی تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

نمودار (۵): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۵)

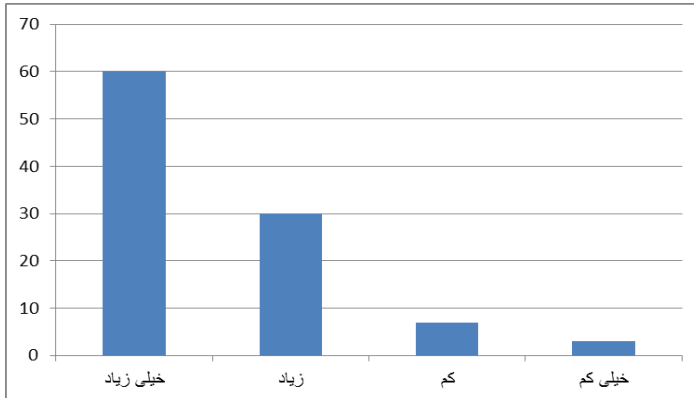
با توجه به جدول (۵) نمودار (۵) درمی‌یابیم که ۹۰٪ از پاسخ دهندگان ایجاد مراکز تحقیقات فعال برای پیدا کردن راه‌های مناسب رشد علمی در آموزش و پرورش را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۱۰٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

- کارآفرینی و توسعه:

سؤال (۶) تحقیق عبارت بود از: تقویت روحیه تلاش و کارآفرینی توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۵): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۶)

معيار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۶۰	۳۰	۷	۳	۱۰۰
درصد	٪۶۰	٪۳۰	٪۷	٪۳	٪۱۰۰

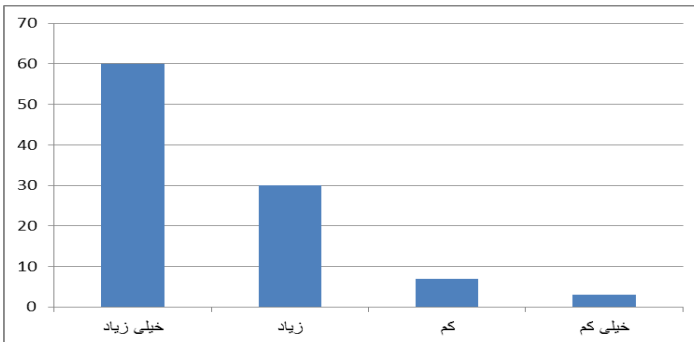
نمودار (۶): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۶)

با توجه به جدول (۵) نمودار (۶) در می‌یابیم که ۹۰٪ از پاسخ‌دهندگان تقویت تلاش و کار آفرینی توسط آموزش و پرورش را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۱۰٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

- نخبه پروری و توسعه

سؤال (۷) تحقیق عبارت بود از: تربیت علما و دانشمندان در زمینه علم اقتصاد توسط آموزش و

پرورش تا چه میزان در پیشرفت و توسعه جامعه مؤثر است؟

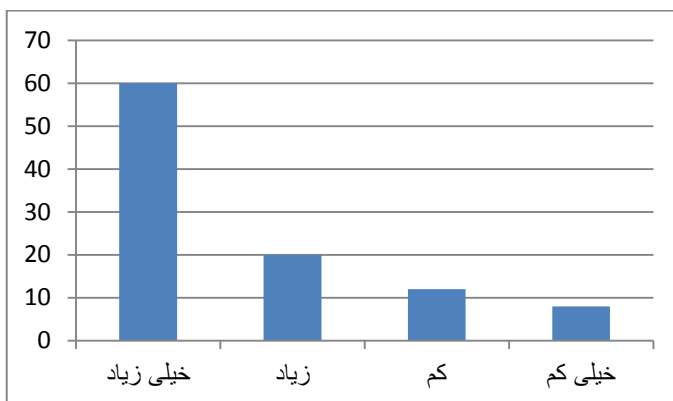
نمودار (۷): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۷)

با توجه به نمودار (۷) در می‌یابیم که ۹۰٪ از پاسخ‌دهندگان تربیت علما و دانشمندان در زمینه علم اقتصاد توسط آموزش و پرورش در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۱۰٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

سؤال (۸) تحقیق عبارت بود از: آموزش استفاده بهینه از امکانات موجود در کشور به شاگردان توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۶): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۸)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۶۰	۲۰	۱۲	۸	۱۰۰
درصد	٪۶۰	٪۲۰	٪۱۲	٪۸	٪۱۰۰

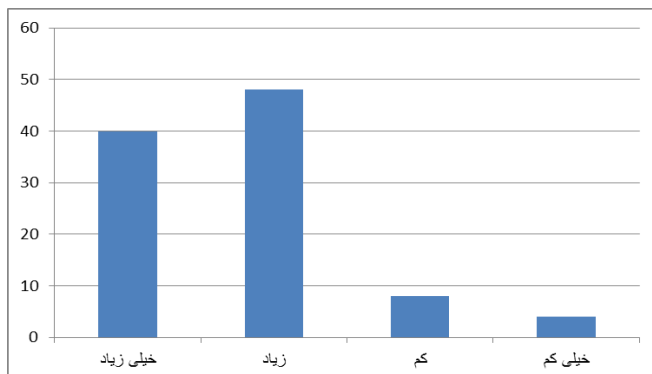

نمودار (۸): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۸)

با توجه به جدول (۶) نمودار (۸) در می‌یابیم که ۸۰٪ از پاسخ‌دهندگان آموزش استفاده بهینه از امکانات موجود در کشور به شاگردان توسط آموزش و پرورش را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۲۰٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

- آموزش و پرورش و توسعه سیاسی:

سؤال (۹) تحقیق عبارت بود از: ایجاد و توسعه مراکز آموزش علم و صنعت توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

نمودار (۹): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۹)

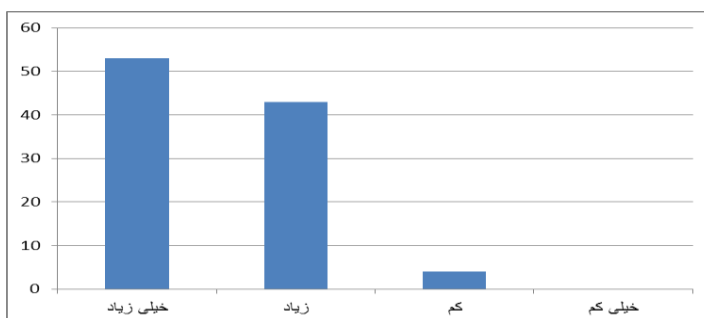
با توجه به نمودار (۹) در می‌یابیم که ۸۸٪ از پاسخ‌دهندگان ایجاد توسعه مراکز آموزش علم و صنعت توسط آموزش و پرورش را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۱۲٪ از افراد پاسخ دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

- فناوری و توسعه:

سؤال (۱۰) تحقیق عبارت بود از: کاربر فناوری توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۷): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۰)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۵۳	۴۳	۴	-	۱۰۰
درصد	٪۵۳	٪۴۳	٪۴	-	٪۱۰۰

نمودار (۱۰): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۰)

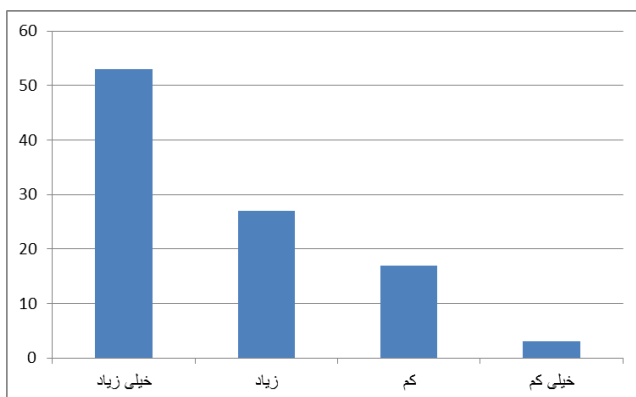
با توجه به جدول (۷) نمودار (۱۰) در می‌یابیم که ۹۶٪ از پاسخ‌دهندگان به نقش آموزش و پرورش در کاربردی کردن فناوری در جهت عدم وابستگی اقتصادی حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۴٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

- حقوق شهروندی:

سؤال (۱۱) تحقیق عبارت بود از: ارائه الگوهای عملی اقدام به حقوق دیگران توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۸) : فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۱)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۵۳	۲۷	۱۷	۳	۱۰۰
درصد	٪۵۳	٪۲۷	٪۱۷	٪۳	٪۱۰۰

نمودار (۱۱) : فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۱)

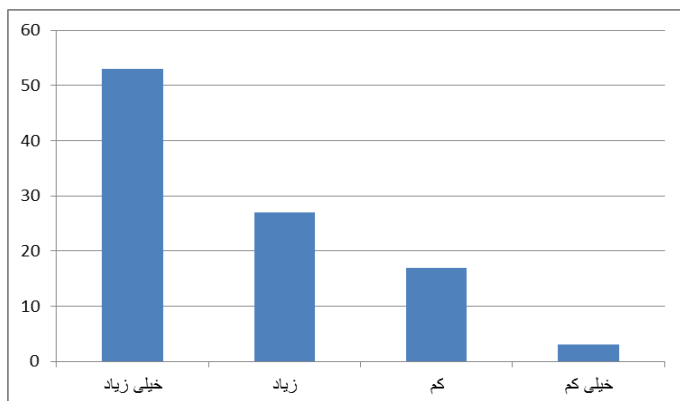
با توجه به جدول (۸) نمودار (۱۱) در می‌یابیم که ۸۰٪ از پاسخ‌دهندگان به سؤال شماره یازده به ارائه الگوی های عملی احترام به حقوق دیگران توسط آموزش و پرورش را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۲۰٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

سؤال (۱۲) تحقیق عبارت بود از: توجه به فرهنگ گذشته در جهت ساخت فرهنگی نو و

صحیح توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۹): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۲)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۲۰	۵۲	۱۸	۱۰	۱۰۰
درصد	٪۲۰	٪۵۲	٪۱۸	٪۱۰	٪۱۰۰

نمودار (۱۲): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۲)

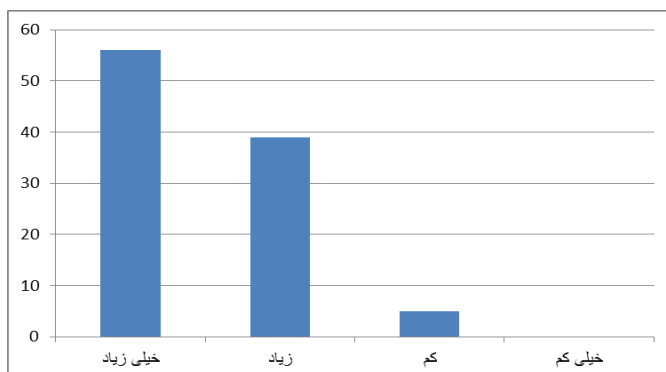
با توجه به جدول (۹) نمودار (۱۲) درمی یابیم که ۷۲٪ از پاسخ دهندگان نقش آموزش و پرورش را به ساخت فرهنگی نو با توجه به فرهنگ گذشته در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می دانند و ۲۸٪ از افراد پاسخ دهنده این امر را کم اثر دانسته اند.

- مسئولیت پذیری:

سؤال (۱۳) تحقیق عبارت بود از: تقویت روحیه مشارکت جویی مسئولیت پذیری شاگردان توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می باشد؟

جدول (۱۰): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۳)

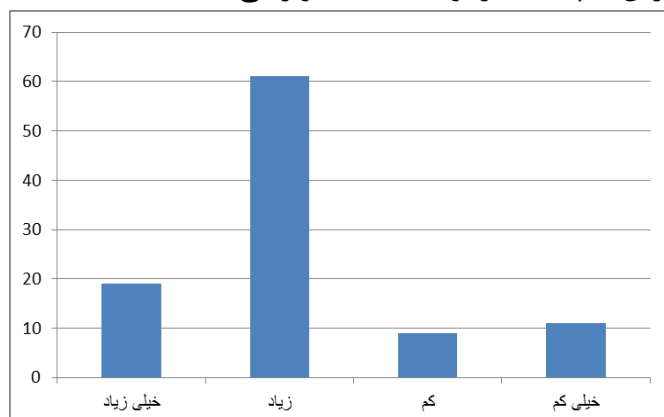
معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۵۶	۳۹	۵	-	۱۰۰
درصد	٪۵۶	٪۳۹	٪۵	-	٪۱۰۰

نمودار (۱۳): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۳)

با توجه به جدول (۱۰) نمودار (۱۳) درمی‌یابیم که ۹۵٪ از پاسخ‌دهندگان نقش آموزش و پرورش در تقویت روحیه مشارکت‌جویی و مسئولیت‌پذیری به فراگیران در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۲۸٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

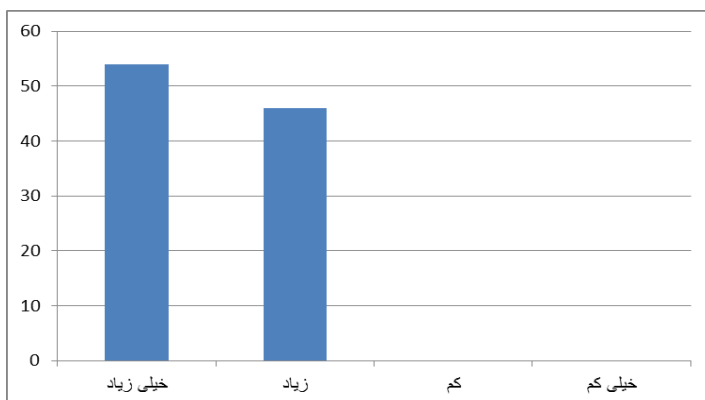
سؤال (۱۴) تحقیق عبارت بود از: تقویت روحیه مشارکت‌جویی مسئولیت‌پذیری شاگردان توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

نمودار (۱۴): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۴)

با توجه به نمودار (۱۴) درمی‌یابیم که ۸٪ از پاسخ‌دهندگان نقش آموزش و پرورش در جلوگیری از انحطاط فرهنگی در جامعه را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۲۰٪ از افراد پاسخ‌دهنده این امر را کم اثر دانسته‌اند.

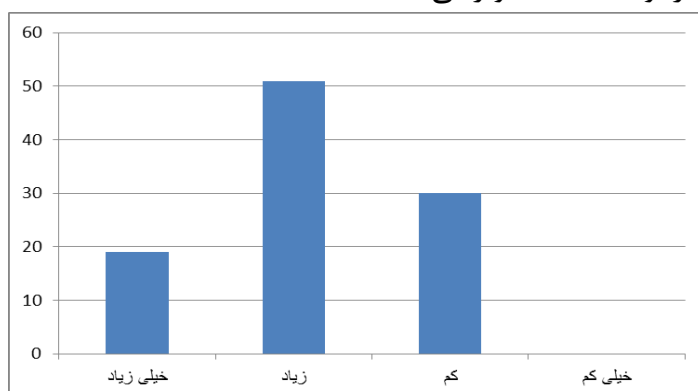
سؤال (۱۵) تحقیق عبارت بود از: افزایش مباحث فرهنگی، اجتماعی در کتب درسی آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

نمودار (۱۵): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۵)

با توجه به نمودار (۱۵) در می‌یابیم که ۱۰٪ از پاسخ‌دهندگان اجتماعی در کتب درسی توسط آموزش و پرورش را در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و در گزینه دیگر پاسخی نداده‌اند.

سؤال (۱۶) تحقیق عبارت بود از: افزایش مباحث آگاهی‌های سیاسی معلمان توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

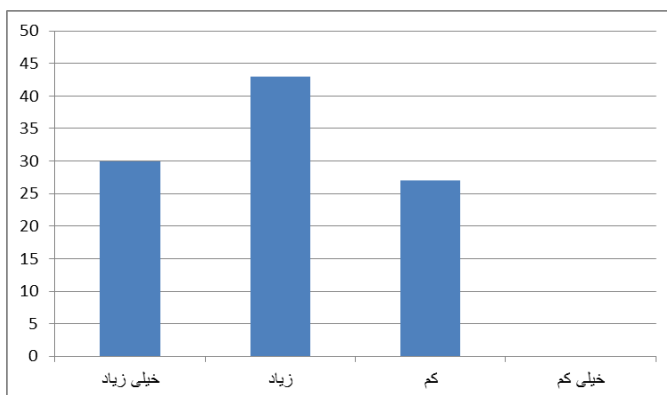
نمودار (۱۶): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۶)

با توجه به نمودار (۱۶) در می‌یابیم که ۷۰٪ از پاسخ‌دهندگان نقش آموزش و پرورش را در افزایش آگاهی‌های سیاسی معلمان در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۳۰٪ مابقی پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند.

سؤال (۱۷) تحقیق عبارت بود از: افزایش مباحث آگاهی‌های سیاسی دانش آموزان توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۱۱): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۷)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۳۰	۴۳	۲۷	-	۱۰۰
درصد	%۳۰	%۴۳	%۲۷	-	%۱۰۰

نمودار (۱۷): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۷)

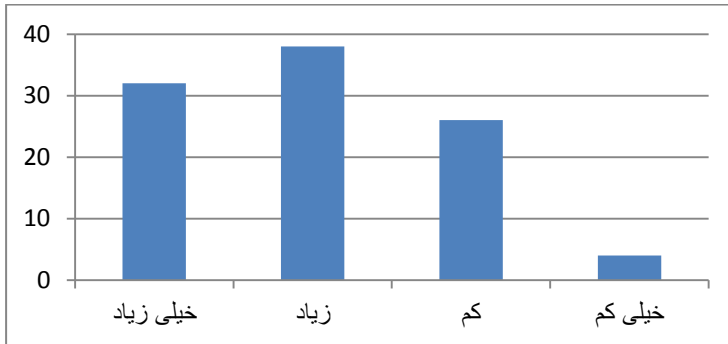
با توجه به جدول (۱۱) نمودار (۱۷) درمی‌یابیم که %۷۳ از پاسخ‌دهندگان نقش آموزش و پرورش را در افزایش آگاهی‌های سیاسی شاگردان در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و %۲۷ مابقی پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند.

- آموزش و پرورش و مشارکت:

سؤال (۱۸) تحقیق عبارت بود از: ایجاد انگیزه مردم برای حضور فعال در عرصه‌های سیاسی توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

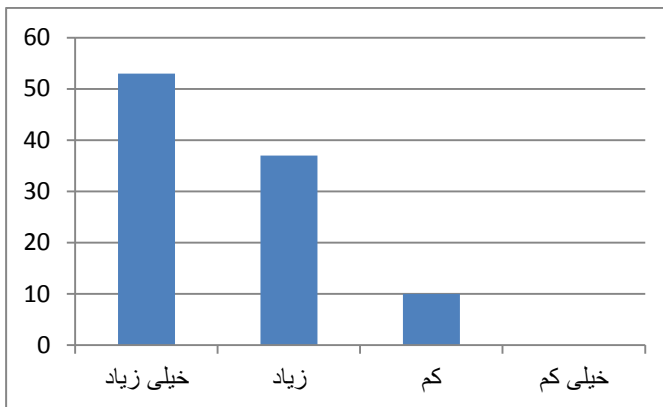
جدول (۱۲): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۸)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۳۲	۳۸	۲۶	۴	۱۰۰
درصد	%۳۲	%۳۸	%۲۶	%۴	%۱۰۰

نمودار (۱۸): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۸)

با توجه به جدول (۱۲) نمودار (۱۸) درمی‌یابیم که ۷۰٪ از پاسخ‌دهندگان نقش آموزش و پرورش را در انگیزه در مردم برای حضور فعال در عرصه‌های سیاسی در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۳۰٪ مابقی پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند. سؤال (۱۹) تحقیق عبارت بود از: توزیع برابر امکانات و تجهیزات آموزش توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

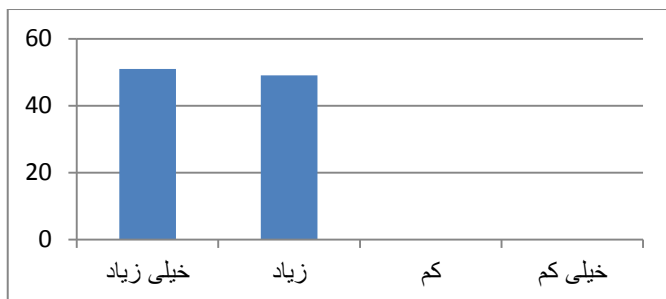

نمودار (۱۹): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۱۹)

با توجه به نمودار (۱۹) درمی‌یابیم که ۹۰٪ از پاسخ‌دهندگان توزیع برابر امکانات و تجهیزات آموزش برای تمامی شاگردان را توسط آموزش و پرورش در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۱۰٪ مابقی پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند. سؤال (۲۰) تحقیق عبارت بود از: رسیدگی و توجه جدی به امور مشییتی و رفاهی تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۱۳): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۰)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۵۱	۴۹	-	-	۱۰۰
درصد	%۵۱	%۴۹	-	-	%۱۰۰

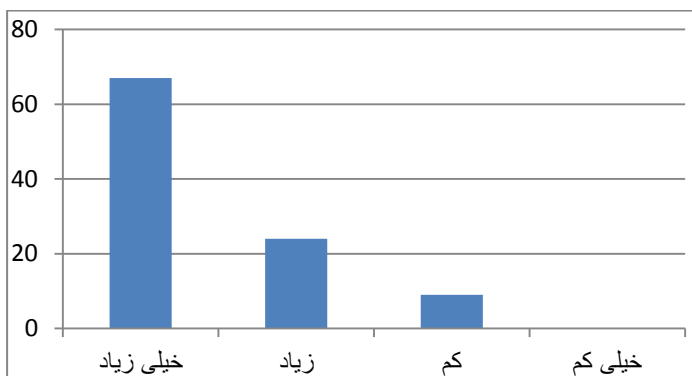
نمودار (۲۰): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۰)

باتوجه به جدول (۱۳) نمودار (۲۰) درمی یابیم که %۱۰۰ از پاسخ دهندگان رسیدگی و توجه به امور معیشتی و رفاهی معلمان را توسط مسئولین نظام در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می دانند هیچ یک از پاسخ دهندگان این امر را کم اثر دانسته اند.

سؤال (۲۱) تحقیق عبارت بود از: اختصاص سرانه بیشتر به آموزش و پرورش در بودجه کشور تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می باشد؟

جدول (۱۴): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۱)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۶۷	۲۴	۹	-	۱۰۰
درصد	%۶۷	%۲۴	%۹	-	%۱۰۰

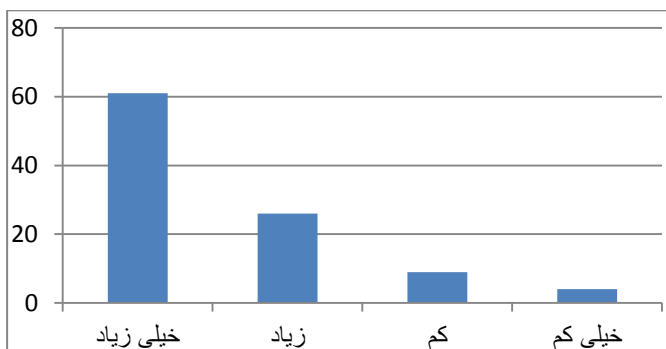
نمودار (۲۱) : فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۱)

با توجه به جدول (۱۴) نمودار (۲۱) درمی یابیم که ۹۱٪ از پاسخ اختصاص سرانه بیشتر به آموزش و پرورش در بودجه کشور در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می دانند و ۹٪ از پاسخ دهندگان این امر را کم اثر دانسته اند.

سؤال (۲۲) تحقیق عبارت بود از: تسهیل در امر فرادهی و فراگیری علم روز توسط آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می باشد؟

جدول (۱۵) : فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۲)

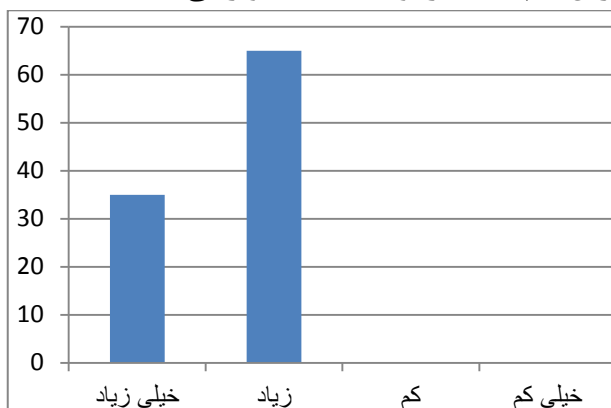
معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۶۱	۲۶	۹	۴	۱۰۰
درصد	٪۶۱	٪۲۶	٪۹	٪۴	٪۱۰۰

نمودار (۲۲) : فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۲)

با توجه به جدول (۱۵) نمودار (۲۲) درمی‌یابیم که ۸۷٪ از پاسخ‌دهندگان تسهیل در امر فرا-دهی و فراگیری علم روز توسط آموزش و پرورش در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۳٪ از پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند.

سؤال (۲۳) تحقیق عبارت بود از: آموزش تمامی اقشار مختلف جامعه جهت کمک به رفع مشکلات آموزش و پرورش تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

نمودار (۲۳): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۳)

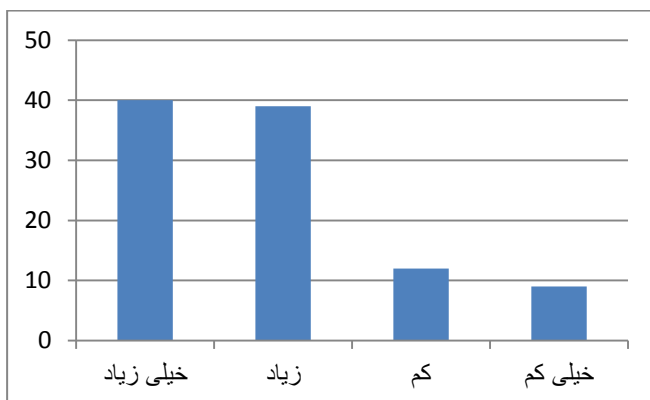
- افزایش آگاهی دینی و توسعه:

سؤال (۲۴) تحقیق عبارت بود از: جهت‌دار کردن آموزش به سوی رشد دینی در آموزش و

پرورش و تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۱۶): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۴)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۴۰	۳۹	۱۲	۹	۱۰۰
درصد	٪۴۰	٪۳۹	٪۱۲	٪۹	٪۱۰۰

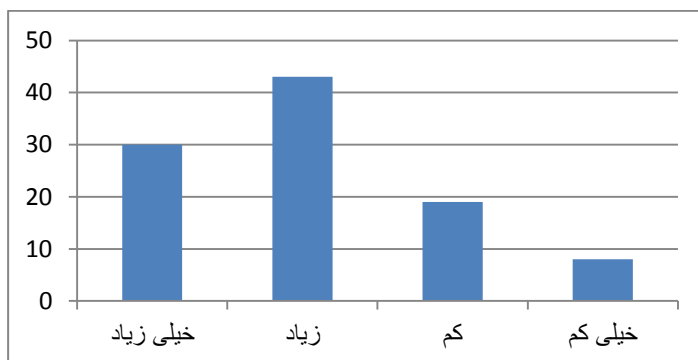
نمودار (۲۴): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۴)

با توجه به جدول (۱۶) نمودار (۲۴) درمی یابیم که ۷۹٪ از پاسخ دهندگان جهت دار کردن آموزش به سوی رشد دینی در آموزش و پرورش در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می دانند و ۲۱٪ از پاسخ دهندگان این امر را کم اثر دانسته اند.

سؤال (۲۵) تحقیق عبارت بود از: آموزش صحیح مسائل دینی در برنامه های آموزش و پرورش و تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می باشد؟

جدول (۱۷): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۵)

معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۳۰	۴۳	۱۹	۸	۱۰۰
درصد	٪۳۰	٪۴۳	٪۱۹	٪۸	٪۱۰۰

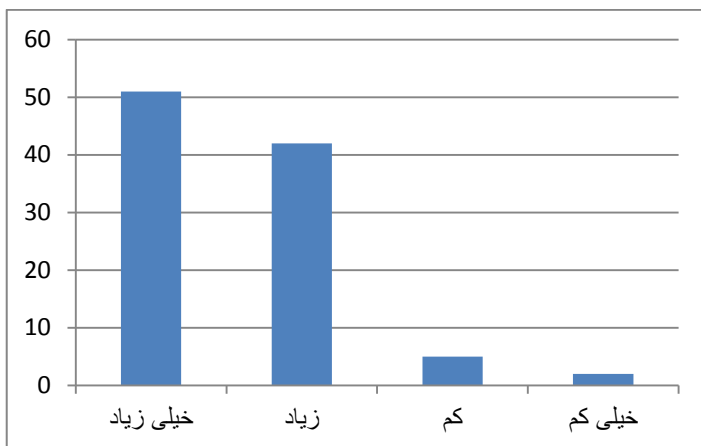
نمودار (۲۵): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۵)

با توجه به جدول (۱۷) نمودار (۲۵) درمی‌یابیم که ۷۳٪ از پاسخ‌دهندگان آموزش صحیح مسائل دینی در برنامه‌های آموزش و پرورش در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۲۷٪ از پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند.

سؤال (۲۶) تحقیق عبارت بود از: ایجاد باورهای دینی در اقشار مختلف جامعه توسط آموزش و پرورش و تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

جدول (۱۸): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۶)

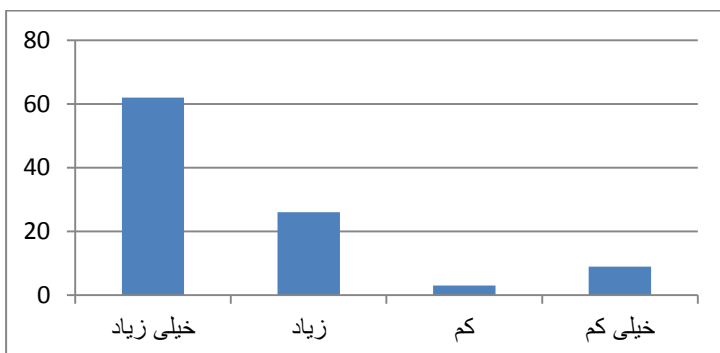
معیار	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	جمع
فراوانی F	۵۲	۴۱	۵	۲	۱۰۰
درصد	۵۲٪	۴۱٪	۵٪	۲٪	۱۰۰٪

نمودار (۲۶): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۶)

با توجه به جدول (۱۸) نمودار (۲۶) در می‌یابیم که ۹۳٪ از پاسخ‌دهندگان ایجاد باورهای دینی در اقشار مختلف جامعه توسط آموزش و پرورش در حد خیلی زیاد و زیاد در توسعه جامعه مؤثر می‌دانند و ۷٪ از پاسخ‌دهندگان این امر را کم اثر دانسته‌اند.

سؤال (۲۷) تحقیق عبارت بود از: همسو نمودن رویه‌های تربیتی خانه و مدرسه توسط آموزش و پرورش و تا چه حد در توسعه جامعه مؤثر می‌باشد؟

نمودار (۲۷): فراوانی و درصد پاسخگویی به سؤال (۲۷)

نتیجه گیری:

در این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. جامعه آماری در این تحقیق ۱۰۰ نفر از معلمان، دانشجویان و سایر افراد بوده است. ابزار مورد استفاده در این تحقیق پرسشنامه بوده با ۲۸ سؤال با درجات خیلی زیاد، زیاد، کم، خیلی کم، ساخته شده است و از روش k^2 برای رد یا قبول فرضیه‌های خود استفاده کرده‌ایم.

با توجه به هر سؤال در فرضیه نخست حدود ۹۶٪ از معلمان، دانشجویان و سایر افراد در اهمیت دادن به ارزش والای علم را در حد خیلی زیاد و زیاد در پیشرفت همه‌جانبه جامعه مؤثر می‌دانند. پس با توجه به اعداد و آمار به دست‌آمده از جدول و نمودار مربوطه به سؤال یک در فصل چهارم برای رسیدن به توسعه همه‌جانبه در کشور باید آموزش و پرورش به‌گونه‌ای عمل کند که ارزش والای علم در جامعه توجه بیشتری که این مهم توجه خاص مسئولین بلند مرتبه نظام را نیز می‌طلبد. بر اساس این پژوهش آموزش و پرورش در حد خیلی زیاد و زیاد در پیشرفت و رشد همه‌جانبه کشور مؤثر است. در صورتی که آموزش و پرورش کشور بتواند نخبگان و بزرگان را در زمینه علوم مختلف تربیت کند و مشوق این افراد باشد گامی مؤثر در راه توسعه همه‌جانبه کشور برداشته است. همچنین پرورش روحیه پرسشگری و شکوفایی استعدادهای درخشان توسط آموزش و پرورش می‌تواند در راه توسعه جامعه ایران مؤثر باشد.

آموزش و پرورش می‌تواند با ایجاد کردن مراکز تحقیقات فعال در زمینه رشد علمی جامعه به راه‌های مناسب این مهم دست یابد و سرانجام با به کار بردن این نتایج و نظریه‌های به دست‌آمده در راه توسعه جامعه ایرانی گامی مؤثر برداشته باشد. آموزش و پرورش می‌تواند با تقویت روحیه تلاش و کارآفرینی در دانش‌آموزان ایشان را برای آینده افرادی مفید برای توسعه همه‌جانبه و نوسازی کشور آماده سازد.

آموزش و پرورش؛ منافع ملی و توسعه سیاسی ایران

می‌توان نتیجه گرفت که آموزش استفاده بهینه امکانات موجود در کشور توسط آموزش و پرورش به دانش آموزان ضمن صرفه‌جویی ایشان را به نحوی تربیت کند که در آینده نیز با کمترین امکانات بهترین توسعه را برای جامعه ارمغان آورند. با ایجاد توسعه مراکز علم و صنعت پیشرفته و علوم روز و پرورش این علوم به دانش آموزان ایشان را برای کار و تلاش آینده آماده کند و در نتیجه توسعه همه‌جانبه کشور کمک کند. آموزش و پرورش می‌تواند با آموزش کاربر تکنولوژی گامی مؤثر در جهت عدم وابستگی اقتصادی کشور به بیگانگان بردارد و در نتیجه کشور به توسعه همه‌جانبه نائل آید. همچنین افراد عملاً می‌توانند با رعایت حقوق دیگران و احترام به ایشان به آموزش و پرورش و دانش آموزان در این زمینه کمک نمایند که این مورد خود باعث پیشرفت و رشد همه‌جانبه کشور در آینده خواهد شد. از فرهنگ گذشته کشور در جهت ساخت فرهنگی نو و کارآمد اقدام نماید که این عامل خود امری مهم در توسعه جامعه خود خواهد بود. نیز می‌تواند با ایجاد روحیه مشارکت‌جویی و مسئولیت‌پذیری در دانش آموزان آنها را برای کشور مفید و کارآمد تربیت کند که این خود نوسازی و پیشرفت همه‌جانبه در کشور امری مؤثر خواهد بود.

آموزش و پرورش در امر تألیف کتب باید به نحوی عمل نماید که مباحث فرهنگی و اجتماعی باعث افزایش اطلاعات دانش آموزان در این زمینه شود و همچنین با افزایش آگاهی‌های سیاسی معلمین از طریق ایجاد دوره‌ها در کنار آگاهی‌های علمی گامی بسیار مؤثر در راه توسعه همه‌جانبه کشور بردارد. مسئولان آموزش و پرورش می‌توانند با توزیع برابر امکانات و تجهیزات آموزشی در تمامی مناطق کشور بین دانش آموزان در راه رشد تمامی استعدادها بکوشد. اگر مسئولان نظام تصمیمی جدی و واقعی در مورد رسیدگی و توجه به امور معیشتی و رفاهی معلمین و رفع مشکلاتشان که فکر آنان را مشغول داشته است بکنند، می‌توانند با راحتی خیال و فکر به امر آموزش دانش آموزان که آینده‌سازان فردای جامعه ایرانی هستند تلاش کنند تا بتوانند آینده پیشرفته و بلندمرتبه را برای کشور نوید دهند. همچنین باید خاطر نشان کرد که رهبران و مسئولین نظام و جامعه با مدنظر قرار دادن اینکه پیشرفت و رشد جامعه میسر نمی‌شود مگر با رشد آموزش و پرورش و تربیت افرادی کارآمد و ماهر برای در دست گرفتن چرخ‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و... جامعه که این مهم خود می‌طلبد که سرانه بیشتری از درآمد کشور را به بخش آموزش و پرورش اختصاص می‌دهند تا ان شاءالله با خواست خدا بتوانیم به رشد و توسعه و پیشرفت همه‌جانبه کشور دست یابیم.

منابع فارسی

کتاب

- ۱- آلابراهیم، بهرام (۱۳۸۰)، نقش ارکان مدرسه در گسترش فرهنگ و تحقق توسعه پایدار، اصفهان: اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان
- ۲- حسنی، محمدحسن (۱۳۷۸)، نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی، تهران: موسسه چاپ و نشر عروج
- ۳- حسن دادگر، اکبر رستمی (۱۳۸۰)، نقش ارکان مدرسه در گسترش فرهنگ و تحقیق توسعه پایدار، اصفهان: اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان
- ۴- روکسی، پان (۱۳۷۴)، جامعه‌شناسی توسعه و نظریه‌های توسعه، تهران: انتشارات امور خارجه
- ۵- راسخ، شاپور (۱۳۵۰) تعلیم و تربیت در جهان امروز، تهران: امیرکبیر
- ۶- رشیدی، علی (۱۳۷۷)، اقتصاد مردم‌سالار بستر رشد جامعه مدنی، تهران: آوای نور
- ۷- ستاری فر، محمد (۱۳۷۴)، درآمدی بر سرمایه و توسعه، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی
- ۸- سریع القلم، محمود (۱۳۷۵)، توسعه جهان سوم و نظام بین‌المللی، تهران: سفیر
- ۹- سیداسدالله اطهری (۱۳۷۵)، باز تولید نظام سیاسی در مدرسه، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک
- ۱۰- شعاری نژاد، عباس (۱۳۷۶)، فلسفه آموزش و پرورش، تهران: امیرکبیر
- ۱۱- عظیمی حسین (۱۳۷۱)، مدارهای توسعه‌نیافتگی در اقتصاد ایران، تهران: نشر نی
- ۱۲- علاقه بندی، علی (۱۳۷۹)، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران: موسسه انتشارات بعثت
- ۱۳- عمادزاده، (۱۳۷۴)، مباحثی از اقتصاد آموزش و پرورش، اصفهان: جهاد دانشگاهی دانشگاه اصفهان
- ۱۴- معیری، محمد طاهر (۱۳۷۶)، مسائل آموزش و پرورش، تهران: امیرکبیر
- ۱۵- نقیب‌زاده، احمد (۱۳۹۳)، درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی، چاپ دوم، تهران: انتشارات سمت
- ۱۶- هلک، ژون (۱۳۷۱)، آموزش و پرورش: سرمایه‌گذاری برای آینده، مترجم عبدالحسین نفیسی، تهران: مدرسه
- ۱۷- هوشمند، احسان (۱۳۸۲)، ریشه‌های توسعه‌نیافتگی آموزش و پرورش ایران، تهران: انتشارات وزارت آموزش و پرورش

مقالات

- آرانی، محمدرضا (آذر و دی ۱۳۷۳)، آموزش و پرورش و توسعه، فرهنگ توسعه ۱۵، دوره سوم مسلسل ۱۵
- ابیلی، خدایار (بهار ۱۳۷۷)، آموزش و به سازی نیروی انسانی: یک ضرورت سازمانی، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش، دوره پنجم شماره مسلسل ۱۷، دفتر بهبود مدیریت، معاونت برنامه ریزی نیروی انسانی
- ایوبی، حجت ا...، (تابستان ۱۳۷۷)، مشارکت انتخاباتی، علل وانگیزه‌ها، تهران: مجموعه مقالات - توفیق، علی (بهار و تابستان ۱۳۷۶)، آموزش بزرگسالان به عنوان آموزش‌های علمی-کاربردی و راهبردهای تحقق آن فصلنامه آموزش بزرگسالان و نوآوری، موسسه بین‌المللی روش‌های آموزش بزرگسالان. سال دوم شماره ۳ و ۲
- خالصی، علی (خرداد ۱۳۷۹)، آموزش و پرورش اولین عامل توسعه، ماهنامه تربیت، سال پانزدهم، شماره ویژه
- شاوردی، ته‌مین (آبان ۱۳۷۲)، نقش آموزش و پرورش در توسعه، رشد معلم، سال دوازدهم شماره ۲، مسلسل ۹۵